

Вірші сром. Климентія, Зинов'єва сина. Видав з передмовою Володимир Перетц. Пам'ятки українсько-руської мови і літератури Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка. Стор. LII+228. У Львові, 1912.

Рідко кому з старих наших письменників пощастило так, як оцьому ероманахові Климентію. Щасливий випадок заховав збірку Його віршів до того часу, коли вона зацікавила вчених людей, і от починаючи з 50-х рохів минулого віку постать ероманаха притягає до себе увагу дослідників старого письменства. Спершу Куліш двома нападами подав про Його звестки й характеристику з досить щедрими вилісками з віршів („Русская Бесіда“, 1859 і „Основа“, 1861). Потім Доманицький поробив додатки до тих вилісок з копії, що стала замісцем оригіналу, про який була навіть думка, що Його втрачено („Записки Наук. Товариства ім. Шевченка“, т. 81). Нарешті вийшло в світ і видання з знайденого в бібліотеці київського університету оригіналу, яке дуже старанно зробив проф. Перетць, додавши й широкий комен-

тарій до цього чудного письменника. Маємо отже таке видання, що йому могли б позацірити й показніші за Климентія письменники, якому справді по-нар усіку міру пощастило.

Пощастило насамперед не по заслугі. Бо літературна спадщина Климентія показує, що в Його особі маємо типового графомана старих часів, і коли б невблаганий час не так завзято нищив був пам'ятки старого письменства, коли б більш дійшло до нас старого літературного матеріалу, то ледве чи притягав би так нашу увагу цей Рябошапка XVII віку. Проф. Перетц у передмові пише про Климентія, що це „типова звичайна людина свого часу” — „середніх здібностей, з великим хистом до спостережень, але без уміння використати свої знання на практиці”. (XLIII). Хто уважно перечитає збірку віршів Климентія, той ледве чи пристане на таку надто високу, як на Його, характеристику. Мені здається, що більш по правді буде сказати, що це людина низча за середню, і Його письменницька праця — сама за себе графоманія, без познаки навіть іскри літературного хисту. Справді, маємо 869 Його віршів — і хоч би в одному хоч випадком промайнуло шире чуття, хоч рідко близнуло десь гостре, дотепне слово, або якось виразна характеристика. Велерічність без кінця й краю, однотонне моралізаторство, убоге міркування — от і все що маємо в тих віршах. Це тим дивніше, що теми у нашого автора справді надзвичайно багаті й живі, а арсенал Його спостережень і життєвого досвіду, як вилко, дуже широкий. Але нема у Його справжньої спостережливості; про що візьметься він писати — а береться за все, що на око спаде — про все пише одинаковими, нудними словами, млявим, неживим стилем і юдмінно зібирається к нець-кінцем на убоге моралізаторство, дійсно якесь „чернече характерення”.

Враже дивне навіть для середньої людини убожество думки й стилю: фарб, опріч безнадійно сірої, нема у Климентія, сама вода заповняє Його вірші. А скільки могла б цікавого дати навіть середня людина, але така, що виє щось бачити по за зверхнім виглядом річей! Напр. у Климентія безліч віршів про всяких ремісників; не скінчивши про них одразу „Заскудостю папірною”, автор ще раз потім вертається до цієї цікавої Йому теми. Скільки хоч побутового матеріалу можна було б тут зібрати, коли вже бракує художнього хисту. А тим часом у Климентія всі ці вірші скидаються на голий реєстр усіх ремесл з неодмінною реміскою, що такий чи такий ремісник „потребний” чи навіть „достойний похвали”, а надто, коли хоч чин-небудь може прислужитися церкви або духовним людям. Оцей нахил шукати раз-у-раз користі для церкви доводить автора до неймовірних курйозів. Ось напр. вірш „о гребенникахъ, що гребенці з рогів (скотських або теж бидльчих) робят, до чесаня голів”:

І гребенники людямъ потрібні бивають
Же ремесломъ з главъ людзких вечно-
стость ачищають

І рукоділаностъ іхъ всяк стан гарит не-
маєт:

Бо всякий народ в себе гребені примиast.
А барзій в духовенстві онихъ заужвают:

Іжъ очи особи власні занунают.

А так із гребенниціків діл вест всін

вигоди:

І гребенниковъ храни Боже от пригоzi.
Іменно з православних душъ христіан-

скихъ

Заступай і от неволь оніхъ басурманскихъ.

І многолітно з нами й ти дай здра-

ствоватъ

І в тебе совершенной заски заслуговать.

Ото і всього, що ми довідалися од Климентія про гребенників, і здебільшого так само бував і в інших річах, що дісталися до обрію Климентієвої уваги. На всьому лежить тавро безнадійного туподумства й сірої „пошлости”, великомовності й обскурантизму. Навіть побутові деталі доводиться живосилом виловлювати з цієї каламутної води.

Але коли ще філологові, чи історико-ві побуту й звичаїв і може, хоч не хотячи, стати чимсь у пригоді Климентій, то історикові письменства власне нема чого з ним робити. Це не література, а макулатура, не вища і навіть не рівна своєму часові, а без кінця за Його низша. Тому то, не вважаючи на реміствування шановного видавця Климентієвих віршів, постати цього письменника раз-у-раз займатиме дуже невиднє місце в історії письменства. Та ѿ ще ще велика для Климентія честь і залежить вона від того, що Климентієві більш пощастило, ніж Його невідомим товаришам, далеко більшої уваги вартим але не таким щасливим.

Сергій Ефремов.